

21. **Skach C.** Borrowing Constitutional Designs : Constitutional Law in Weimar Germany and the French Fifth Republic / Cindy Skach. – New Jersey : Princeton University Press, 2005. – 151 p.

22. **Smith M.** Anatomy of a Rumour: Murder Scandal, the Musavat Party and Narratives of the Russian Revolution in Baku, 1917-20 / Michael Smith // Journal of Contemporary History. – 2001. – Vol. 36. – No. 2. – P. 211-240.

23. **Swietochowski T.** Russia and Azerbaijan : A Borderland in Transition / Tadeusz Swietochowski. – Columbia University Press, 1995. – 290 p.

24. **Swietochowski T.** Russian Azerbaijan, 1905-1920 : The Shaping of a National Identity in a Muslim Community / Tadeusz Swietochowski. – Cambridge University Press, 2004. – 272 p.

25. The Constitutional Act on the State Independence of The Republic of Azerbaijan [Електронний ресурс] // Administrative Department of the President of the Republic of Azerbaijan. – 18 October, 1991. – Режим доступу : http://files.preslib.az/projects/republic/en/azr4_2.pdf

УДК 324 (477)

Ю. І. Арабаджи

ПРЕЗИДЕНТСЬКА ВИБОРЧА КАМПАНІЯ У РОСІЇ 2012: ОСОБЛИВОСТІ, РЕЗУЛЬТАТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Дослідження трансформації такого важливого елементу політичної системи, як інститут виборів президента, дозволило визначити шляхи подальшого розвитку Російської Федерації.

Ключові слова: вибори, Президент, демократія, реформа.

Исследование трансформации такого важного элемента политической системы, как институт выборов президента, позволило определить пути дальнейшего развития Российской Федерации.

Ключевые слова: выборы, Президент, демократия, реформа.

The research of such an essential element of political system as the institute of elections of the President allowed to determine the paths of the nation's further progress in the Russian Federation.

Keywords: elections, the President, democracy, a reform.

© Ю. І. Арабаджи, 2012

Актуальність дослідження президентської виборчої кампанії у Російській Федерації обумовлена тим, що вибори президента є одним з механізмів легітимації влади, який мав би стати інструментом політичної стабільності в російському суспільстві. Реформування всіх сфер суспільного життя у Росії залежить від функціонування такого політичного інституту, як інститут Президента. Цим пояснюється важливість вивчення передвиборчої програми новообраного глави держави, стратегічних планів щодо його внутрішньополітичної та зовнішньополітичної діяльності.

Росія, залишаючись одним з провідних гравців на міжнародній арені, привертає увагу світового співтовариства до розвитку подій під час президентських виборчих перегонів і після їх закінчення.

Особливо актуальна ця тема для України, оскільки від результату народного волевиявлення в РФ залежать майбутні російсько-українські політичні, економічні та культурні взаємовідносини. Беззаперечним є вплив політичних процесів у Росії на українське політичне життя.

Аналізу виборчих кампаній були присвячені дослідження російських учених Г. Бакулева, К. Гаджієва, Г. Грачева, Е. Дьякова, С. Кара-Мурзи, І. Мельника.

Аналізу впливу В.Путіна на внутрішньополітичне життя Росії присвячено монографії та публікації як російських (Г. Ділігенський, А. Зудін, О. Криштановська, Н. Лайдинен, О. Мухін, В. Согрін, Л. Сєдов, Л. Шевцова), українських (Т. Батенко, О. Гринкевич, С. Дубенко, Н. Нижник), так і західних (А. Браун, О. Рар, Р. Роуз, Р. Саква, У. Томпсон) дослідників. Важливою при вивченні суспільно-політичних процесів у Росії на початку ХХІ ст. також є публіцистична аналітика (З. Бжезинський, М. Делягін, Б. Мазо, Р. Медведєв, Л. Млєчин, В. Фартішев, В. Федоров, А. Цуладзе). Чимало сучасних політологів (російські – А. Мельвіль, А. Циганков, українські – О. Новакова, О. Романюк) розглядають авторитаризм як оптимальний режим для подолан-

ня соціально-політичних криз перехідного періоду. Серед російських і західних дослідників інституту Президента необхідно назвати В. Кувалдіна, О. Кинєва, Х. Лінца, М. Шугарта, Д. Кері, Д. Сарторі. В Україні на вивченні інституту Президента, спеціалізуються політологи І. Батракова, М. Кармазіна, Ю. Стасюк.

Метою даної роботи є аналіз результатів президентських перегонів у Росії та визначення перспектив розвитку країни.

Досягнення поставленої мети дослідження передбачає вирішення таких основних завдань:

- проаналізувати результати президентських перегонів у Росії;
- дослідити реакцію міжнародної спільноти на результати виборів та хід їх проведення;
- розглянути заяви окремих політиків щодо результатів виборів;
- з'ясувати позицію експертів, аналітиків, політологів стосовно ситуації в Росії;
- розглянути основні положення передвиборчої програми В. Путіна;
- розглянути прогнози щодо шляхів подальшого розвитку Росії;

Об'єктом дослідження є президентські перегони у Росії 2012 року;

Предметом дослідження є особливості та результати проведення виборів президента у Росії, а також наслідки перемоги Володимира Путіна для Російської Федерації;

4 березня 2012 р. у Російській Федерації відбулися президентські вибори. Перемогу у першому турі одержав прем'єр-міністр Росії В. Путін. Таким чином він втретє став президентом країни. За даними Центральної виборчої комісії, за В.Путіна проголосували майже 63,60 % виборців. На другому місці лідер КПРФ Г. Зюганов, якого підтримали 17,18 % виборців. Третім був бізнесмен М. Прохоров – 7,98 % голосів, лідер ЛДПР В. Жириновський став четвертим з 6,22 %. Найменше голосів одержав лідер партії «Справедлива Росія» С. Миронов – 3,85 %.

Найбільшу підтримку виборців Путін традиційно одержав у республіках Північного Кавказу. Так, у Чечні за главу уряду проголосували 99,82 % виборців, у Дагестані (92,81 %), Інгусетії (91,50 %), Карачаєво-Черкесії (91,18 %).

Саме голосування, за оцінками спостерігачів, пройшло без серйозних порушень, проте процес підрахунку голосів отримав негативну оцінку майже на третині виборчих дільниць, де були присутні спостерігачі ОБСЄ [17].

Лідери всіх пострадянських держав, за винятком Грузії, а також керівники Китаю, Японії і король Йорданії привітали Володимира Путіна з перемогою на виборах, Захід зайняв більш обережну позицію. Міністр закордонних справ Франції Ален Жюппе заявив: «Путін був обраний з великою перевагою голосів, тому Франція та її європейські союзники продовжуватимуть партнерські відносини з Росією». Стримано висловилася і Верховний представник ЄС із зовнішньої політики Кетрін Ештон. «ЄС бере до уваги попередні результати президентських виборів і переконливу перемогу Владіміра Путіна», – сказано в її заяві [20].

Держдепартамент США зажадав розслідувати повідомлення про порушення в ході голосування. Представник зовнішньополітичного відомства США Вікторія Нуланд заявила, що Вашингтон готовий працювати з вибраним президентом Росії. При цьому Нуланд зазначила, що Вашингтон згоден з попереднім звітом місії спостерігачів від ОБСЄ і Парламентської асамблеї Ради Європи, які зазначили, що президентська передвиборна кампанія у Росії була нечесною і «явно перекошеною» на користь кандидата-переможця – прем'єр-міністра Володимира Путіна. Однак Нуланд згадала й те, що глава делегації ПАРЕ назвав результат російських виборів «чистою перемогою» і «вибором більшості»: «Ми вітаємо численні оцінки російських президентських виборів російськими спостерігачами... Ми відмітили заяву голови делегації ПАРЕ, у якій говориться, що на цих виборах був явний лідер, обраний переважною більшістю голосів... при цьому, президентські вибори в Росії були більш прозорими, аніж парламентські, що відбулися у грудні 2011 року» [19].

Оцінки відомих політиків та експертів щодо проведення президентських виборів у Росії та їх результатів діаметрально розділились. Екс-президент України Леонід Кучма заявив: «Я переконаний, що Росії сьогодні потрібен Путін. Але Путін буде іншим... Росії пощастило, вони могли спостерігати за процесами «помаранчевої революції» в Україні... Звичайно, якісь висновки Росія мабуть зробила». «Отож, треба думати, як виправляти становище. Я вважаю, що над багатьма проблемами ми могли б працювати разом», – підкреслив екс-президент України [14].

Екс-голова компанії «ЮКОС» Михайло Ходорковський вважає, що Путін, повернувшись на президентський пост, ініціює репресії проти опозиції, оскільки він боїться політичної конкуренції. Ходорковський відмітив, що кроки назустріч невдоволеним громадянам будуть лише «спробою залякати людей». «Влада перейде до звичного механізму гасіння пожеж грошима та до репресій проти опозиції» [7].

За словами опального олігарха Бориса Березовського, у Росії розпочнуться масові протести, оскільки величезна кількість людей не погоджується з результатами виборів. «Мільйони

людей розуміють, що він (В. Путін) нелегітимний. Безумовно, ці люди вийдуть (на протести). Закінчиться це все революцією.» – сказав Березовський [18].

Путін повинен піти, Явлінського треба було реєструвати, а за Прохорова можна голосувати, – заявив Михайло Горбачов. «Я завжди ходив на вибори. За Явлінського голосував. Думаю, треба було його зареєструвати», – зазначив він [18].

Горбачов також впевнений, що діючи у Росії систему влади час міняти. «Її треба зруйнувати», – сказав він, додавши, що російська влада навряд чи піде шляхом «закручування гайок», а швидше спробує «умиротворити» протестувальників. У той же час, на думку экс-президента Володимиру Путіну слід було б піти у відставку [4].

Перший президент України Леонід Кравчук вважає, що Путін не буде загострювати відносини з Україною, які ускладнилися останнім часом: «Україна для Росії могла б бути дуже важливою країною не тільки в плані стосунків, а і в плані взаємовідносин у політичних, демократичних, духовних питаннях... І немає потреби президенту Путіну загострювати відносини з Україною [16].

Свою оцінку виборчим перегонам надав член наукової ради Московського центру Карнегі Микола Петров: «Те, що ми бачимо – політичне шоу, де сторони змагаються у популістських обіцянках, котрі ніхто з виборців не сприймає як програму». Щодо кандидатів, то вони на думку експерта «обрані Путіним, залежать від Путіна і отримують чіткі сигнали як вести свою кампанію».

Однак, слід зауважити, що кандидати були зареєстровані від парламентських партій: від «Единой России» – Володимир Путін, від КПРФ – Геннадій Зюганов, від ЛДПР – Володимир Жириновський і від «Справедливой России» – Сергій Миронов, кандидату від партії «Яблоко» Григорію Явлінському і губернатору Іркутської області Дмитру Мезенцеву було відмовлено у реєстрації, оскільки недостовірними і недійсними було визнано більше 5% підписів. Цікаву характеристику Путін дав своїм суперникам, з його слів в програмі кожного з кандидатів є непогані ідеї, але якщо говорити про пропозиції в комплексі, то вони або несвоєчасні, або їх неможливо реалізувати [1].

Незадоволення дванадцятирічним правлінням Путіна посилюється серед освіченого міського середнього класу, але фактом залишається те, що народне волевиявлення визначило явного лідера обраного абсолютною кількістю голосів.

Нагадаємо політичний шлях В. Путіна. У минулому підполковник КДБ, Володимир Путін не був політиком у класичному розумінні цього слова. Він був дисциплінованим чиновником, який успішно просувався по кар'єрним сходам. В січні 2000 р. В. Путін почав виконувати обов'язки глави держави – фактично він був «призначений» на цю посаду Борисом Єльциним. В березні 2004 р. його переобирають на найвищу державну посаду. За вісім років йому вдалося стабілізувати російську економіку (завдяки підвищенню попиту на російські енергоносії на міжнародному ринку) і повернути народу національну гордість (безкомпромісні кампанії проти сепаратистів на Кавказі), він покінчив з соціальним хаосом та неупорядкованою приватизацією. Після другого терміну Путін особисто підібрав наступника – партнера по бізнесу Дмитрія Медведєва, який після «призначення» майбутнім президентом висловив надію бачити Путіна у новій адміністрації на посту прем'єр-міністра... «Враховуючи характер політичної влади в Росії вибори тим самим автоматично перетворились в фарс» [28].

Відмітимо деякі факти, які допомагають зрозуміти мотиви вчинків Путіна, а також згадаємо окремі події, що відбувались за часи його правління.

По-перше, очевидно що відновлення могутності і престижу Росії Путін вважав головною задачею. Розпад Радянського Союзу назвав «найбільшою геополітичною катастрофою ХХ століття» і цим заперечив позицію попередників, які вітали мирний демонтаж радянської імперії як перемогу на шляху до демократії. Свою особисту думку про злочини Сталіна чітко не висловлював, засуджував сталінізм, але чисто формально. Намагання повернути Росії статус світової супердержави помітні і під час врегулювання кризи на Кавказі: відмова від пропозицій поміркованих чеченців щодо компромісних рішень через поширення автономії республіки.

По-друге, реакція влади на підтримку російським олігархом Ходорковським недержавних громадських організацій відома – арешт і засудження за економічні злочини. Відомим є також принцип відділення влади від бізнесу, але, як свідчать окремі джерела, у 2007 році власний капітал Путіна оцінювався у 41 мільярд доларів [28], про шляхи збагачення говорити складно.

По-третє, резонансу набули випадки фізичного усунення інакомислячих та дисидентів за часи правління Путіна: вбивство журналістки Анни Політковської, отруєння Юрія Щекочихіна та Олександра Литвиненко... Влада безумовно має не тільки забезпечувати правосуддя і карати винних, а і повинна нести відповідальність за ці злочини. Щодо реакції Путіна, то його відношення до факту вбивства журналістки є занадто прохолодним, відома також публічна за-

Відомий політолог Збітнєв Бжезинский писав: «Фактичний контроль над політичними можливостями та фінансовими активами держави, а також дезорієнтація громадськості дозволяють Путіну приймати рішення, які підштовхують Росію у трьох напрямках: у політичному плані – до все більш репресивного авторитарного режиму, у економіці – до централізованого корпоративного етатизму, а у зовнішній політиці – до явно реваншистської позиції» [28].

Отже, починавши свою політичну кар'єру як молодий ставленик Єльцина, Путін із союзника заходу поступово перетворився на його противника, а його політичні методи стали відверто авторитарними. Переможець виборів 2012 року, Путін може виставити свою кандидатуру на другий шестирічний термін у 2018 році і це, можливо, дозволить йому знаходитись при владі чверть століття.

Щоб зрозуміти вибір росіян, необхідно повернутись до передвиборчої програми Путіна. Володимир Путін публікував статті, кожна з яких була частиною його програми. Стисло розглянемо основні програмні положення.

Перший авторський матеріал – «Россия сосредоточивается – вызовы, на которые мы должны ответить».

Другий – «Россия: национальный вопрос»:

- Критика «мультикультурного проекту» на Заході. По-суті, мова йде про примушення до асиміляції, про введення кримінальної відповідальності за порушення міграційних правил і норм реєстрації [23].

- Пропозиція введення обов'язкових екзаменів з російської історії, мови і літератури для всіх мігрантів з 2013 року [24].

- Згідно із пропонуваними поправками в чинний закон «Про правове становище іноземних громадян у РФ», мігранти, що приїжджають у Росію на роботу в сферах ЖКГ, торгівлі і побутового обслуговування, мають документально підтверджувати знання російської мови [25].

Третя стаття – «Нам нужна новая экономика»:

- Першочерговим завданням Путін вбачає диверсифікацію сировинної економіки і подолання залежності від імпорту;

- Необхідним є подолання технологічного відставання та впровадження інноваційного виробництва при зниженні державної долі у економіці [26].

- Обіцянка покінчити з системою «відкатів» та заклик до справедливої податкової політики, пропозиція з 2013 року збільшити податок на розкіш;

- Путін назвав приватизацію 1990-х нечесною і не виключає можливість перегляду її результатів [27].

- Путін обіцяє повністю покінчити з бідністю в Росії до 2020 року: має не залишитися росіян, які живуть за межею бідності;

Четверта стаття прем'єра Путіна «Демократия и качество государства». В ній мова йде про необхідність реформи державних органів влади.

П'ята стаття носить назву «Строительство справедливости. Социальная политика для России»:

- Допомога молодим спеціалістам після закінчення вузу, подолання великої диференціації доходів та бідності, підняття рівня соціальних послуг (освіта, медицина), підвищення ефективності соціальних витрат;

- Забезпечення можливості професійного росту та підвищення кваліфікації робітників та спеціалістів, реформування сфер охорони здоров'я і освіти (достойна оплата праці у співвідношенні з конкретними умовами регіонального ринку праці), збільшення участі робітників в управлінні підприємствами, допомога людям з обмеженими можливостями (навчання і адаптація на роботі), допомога малому і середньому бізнесу;

- Подальше стимулювання народжуваності, підвищення пенсій та соціальної допомоги, збільшення місць у дитячих садках, забезпечення соціальної рівності при отриманні освіти, розвиток дитячого спорту, підвищення стипендій студентам, провести аудит всіх освітніх програм вищої професійної освіти, забезпечити доступ громадян до світових культурних цінностей з допомогою інтернет-ресурсів, розвивати самодіяльну художню творчість і т.п.

- Підвищення якості медичних послуг, вирішення житлових проблем, модернізація ЖКГ, вирішення демографічної проблеми;

Це класична стаття у жанрі предвиборчих обіцянок, які охоплюють велике коло проблем. Дуже багато гарних пропозицій, головне – щоб вони не були забуті.

Шоста стаття Володимира Путіна «Быть сильными: гарантии национальной безопасности для России», присвячена розвитку Збройних сил та модернізації ВПК. Путін говорить про те «які

озброєння будуть необхідні російській армії», яке значення «будуть мати військові можливості країни у космічному просторі» і у сфері інформаційного протистояння, про те, що системи, які залишаються на озброєнні, «будуть модернізовані». Росіяни не люблять слабких, тому для Путіна сила полягає не тільки у контролі за фізичним простором, а і за кіберпростором також [12].

По суті, стаття є плануванням мілітаризації Росії з використанням власного економічного потенціалу. Путін запрошує саме вітчизняних інвесторів у ОПЕК. Він знову підтвердив, що корупція у ОПЕК – це державна зрада однозначно [13].

Сьома стаття Путіна має назву – «Россия и меняющийся мир»:

– Росія і надалі має наміри забезпечувати свою безпеку і національні інтереси шляхом самої активної і конструктивної участі у світовій політиці, у рішенні глобальних і регіональних проблем. «Ми готові до ділової взаємовигідної співпраці, до відкритого діалогу з усіма закордонними партнерами. Ми намагаємось зрозуміти і врахувати інтереси наших партнерів – але просимо поважати наші» [11].

– Стаття свідчить про те, що головними партнерами Росії являються Німеччина та Франція, і є країни, погляди з котрими категорично різні – це Латвія та Естонія. Незгодна Росія також з розширенням НАТО та планами США по створенню системи ПРО у Європі, Росія проти силового сценарію у Сирії, Росію турбує загроза військового удару по Ірану, неприйнятним для Росії є ядерний статус КНДР, Росію турбує афганська наркозагроза та профілактика тероризму;

– Присутня тема Євразійського союзу. Визначені пріоритети – це Азійсько-Тихоокеанський регіон, дуже важливими є відносини Росії з Китаєм та Індією. Роль СНД у зовнішньополітичних інтересах Росії значно знизилась. Стаття відображає концепції «м'якої сили» та «публічної дипломатії». Зовнішня політика розглядається як інструмент для вирішення задач, котрі були намічені у попередніх шести статтях [10].

Ключова проблема матеріалу: розуміння національної безпеки в основному тільки як військово-технічної проблеми, ігнорування дійсно стратегічних, політичних, ідеологічних аспектів цієї проблеми [3].

І в завершенні зупинимось на можливих перспективах розвитку Росії за правління новообраного президента. Аналітики зазначають, що невтихаюча сила опозиційного руху, яка зазіхає на колись недоторкану владу Путіна, змусить його до більш активних політичних реформ. Путін планує повернення прямих виборів губернаторів, що призведе до суттєвих змін в політичній системі [5].

Говорячи про перемогу Путіна, росіяни обговорюють п'ять можливих варіантів розгортання подій. Перший домінує серед лібералів: російська економіка і суспільство переросли застарілу політичну систему країни і у Росії відбудеться мирний і поступовий перехід до демократії – еволюція, а не революція. Влада президента Путіна послабшає і повний перехід до демократії відбудеться на протязі 2-3 років. За теорією модернізації політологів С. Ліпсета та С. Хантінгтона Росія занадто багата та добре освічена, щоб бути авторитарною та корумпованою державою. Альтернативний ліберальний варіант полягає у тому, що Путін почне «закручувати гайки» після виборів і його нове президентство буде ще більш репресивним, ніж попереднє. Третій варіант підтримують пропутінські західні бізнесмени, за ним Путін зрозумів, якою хиткою стала його позиція, тому повернеться до започаткованих у 2000 році реформ, спрямованих на зменшення державного втручання в економіку та реформування судової системи. Путін зупинить протестний рух тим, що проведе необхідні законодавчі та економічні реформи, але при цьому він збереже авторитарну владу. Четвертий варіант припускає створення червоно-коричневого союзу, який буде включати в себе комуністичну партію Г. Зюганова, ЛДПР Жириновського та «Справедливу Росію» С. Міронова. Вони будуть виступати за конфіскацію приватних підприємств, великі видатки на соціальні потреби, підвищення податків і контроль за ціноутворенням. П'ятий варіант домінує серед прихильників режиму: нічого такого і не відбувалось, саме головне – це політична стабільність, тому ці чиновники та бізнесмени закликають до ще 12 років правління Путіна без особливих змін «статуса кво» [5].

Від нового президента РФ Володимира Путіна міжнародні експерти очікують повернення до старих репресивних методів, погіршення відносин зі США та суто «косметичних реформ». Про це йдеться в їхніх коментарях для The Business Insider. Головний редактор видання Business New Europe Бен Аріс переконаний, що «при поверненні Путіна на посаду президента нічого не зміниться – і це найбільша проблема». За словами журналіста, після 2008 року економіка Росії добре відновила і Путін зараз може скористатись таким відновленням. Колишній кореспондент The Guardian в Москві Люк Гардінг вважає, що навіть якщо протести в Росії і посиляться, то Путіна буде не так легко усунути від влади. «Проблема полягає в тому, що немає легкого механізму усунути Путіна від влади та жодних зв'язків між масовими вуличними

Професор Сергій Черняхівський назвав три можливі лінії розвитку подій: «Перша – коли
Путін тримається весь термін, виходить ще на наступні вибори, на яких перемагає і років через
три йде від влади. Другий сценарій – негативний, при якому від його системи правління через
півроку народ починає жити гірше, і тоді він не досиджує до 2018 року приблизно років зо три.
Це гірше для нього і для країни. А позитивним сценарієм було б те, що він зміг би виконати все,
що обіцяв, і дійсно забезпечити якісний прорив, і тоді він пробуде всі два терміни» [22].

Висновок: Формально вільні вибори зберегли за Росією демократичний статус, але
цілеспрямований курс Кремля на послаблення політичної опозиції, встановлення контролю над
виборчим процесом і діяльністю громадських організацій зробили російську демократію «коро-
ваною» з боку держави і особисто нового президента Володимира Путіна.

Бібліографічні посилання:

1. Путин дал характеристику своим конкурентам на выборах / Росбалт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rosbalt.ru/politrally/2012/02/01/940504.html>. – 2012. – 01.02. – Заголовок з екрану.
2. Путин В. Россия и меняющийся мир / Сайт Владимира Путина [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://putin2012.ru/#index>. – 2012. – 27.02. – Заголовок з екрану.
3. **Фомин И.** Тактика без стратегии: Иван Фомин о статье Путина / И. Фомин / ИА REX [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iarex.ru/articles/23761.html>. – 2012. – 21.02. – Заголовок з екрану.
4. Горбачов охарактеризував кандидатів у президенти, а Путіну сказав йти / Український тиждень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/News/41691>. – 2012. – 08.02. – Заголовок з екрану.
5. Financial Times: Путін серйозно сприймає опозиційний рух / Український тиждень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/News/41510>. – 2012. – 06.02. – Заголовок з екрану.
6. **Ослунд А.** Путин без путинизма / А. Ослунд / ИноСМИ.Ru [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.inosmi.ru/politic/20120209/185449190.html>. – 2012. – 09.02. – Заголовок з екрану.
7. Ходорковский: Путин прибежнет к точечным репрессиям / Росбалт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rosbalt.ru/federal/2012/02/10/944399.html>. – 2012. – 10.02. – Заголовок з екрану.
8. Строительство справедливости. Социальная политика для России [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iarex.ru/articles/23538.html> – Заголовок з екрану.
9. Путин не сказал ничего нового в статье о гарантиях национальной безопасности для России: политолог / ИА REX [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iarex.ru/news/23724.html>. – 2012. – 20.02. – Заголовок з екрану.
10. В своей статье Путин попрощался с иллюзиями российско-американских отношений: мнение [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iarex.ru/news/23942.html> – Заголовок з екрану.
11. Владимир Путин: Россия и меняющийся мир [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iarex.ru/articles/23871.html> – Заголовок з екрану.
12. **Пелин А.** Путин дистанцируется от процесса создания гарантий безопасности: социолог о новой статье премьера / А. Пелин / ИА REX [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iarex.ru/articles/23737.html>. – 2012. – 20.02. – Заголовок з екрану.
13. Ошибок в статье Путина о милитаризации нет: эксперт / ИА REX [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iarex.ru/articles/23738.html>. – 2012. – 20.02. – Заголовок з екрану.
14. Кучма вважає, що Росії потрібен Путін Російському загалу / Український тиждень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/News/41995>. – 2012. – 10.02. – Заголовок з екрану.
15. **Крамар О.** Громовідвід UA / О. Крамар / Український тиждень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Politics/41822>. – 2012. – 09.02. – Заголовок з екрану.
16. Украине не нужен такой президент как Путин – Кравчук / Подробности.UA [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://podrobnosti.ua/opinion/2012/03/06/824408.html>. – 2012. – 06.03. – Заголовок з екрану.
17. Євросоюз визнав перемогу Путіна на виборах / Дзеркало тижня. Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://news.dt.ua/POLITICS/evrosoyuz_viznav_peremogu_putina_na_viborah-98308.html. – 2012. – 06.03. – Заголовок з екрану.
18. Березовський вважає, що Путін «не доживе» до інавгурації, і пророкує революцію цього року / Дзеркало тижня. Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://news.dt.ua/POLITICS/berezovskiy_vvazhae_scho_putin_ne_dozhiva_do_inavguratsiyi_i_prorokue_revolutsiyu_tsogo_roku_-98294.html. – 2012. – 06.03. – Заголовок з екрану.
19. Госдеп признал выборы: революция не состоится? / ЕВРАЗИЯ.org [Електронний ресурс]. – Ре-

жим доступу: <http://evrazia.org/news/20804>. – 2012. – 06.03. – Заголовок з екрану.

20. Захід стримано привітав Путіна / Український тиждень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/News/44168>. – 2012. – 06.03. – Заголовок з екрану.

21. Міжнародні експерти очікують від Путіна «косметичних» реформ та посилення напруги із США / Український тиждень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/News/44088>. – 2012. – 05.03. – Заголовок з екрану.

22. Успех дебютанта / ВЗГЛЯД.РУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vz.ru/politics/2012/3/5/566099.html>. – 2012. – 07.03. – Заголовок з екрану.

23. Путин: жесткий ответ «вызывающему поведению» мигрантов / ИноСМИ.Ru [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.inosmi.ru/politic/20120123/183729001.html>. – 2012. – 23.01. – Заголовок з екрану.

24. Опубликована стаття В. Путина «Россия: национальный вопрос» / СВІТ24 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://svit24.net/world-news/300-world-news/12724-opublikovana-statja-v-putyna-grossyja-nacyonalny-voprosq>. – 2012. – 23.01. – Заголовок з екрану.

25. Путін виступає за екзамени з російської мови та історії для мігрантів / Обозреватель [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukr.obozrevatel.com/news/64710-22-putin-vistupae-za-ekzamen-z-rosijskoi-movi-ta-istorii-dlya-migrantiv.htm>. – 2012. – 23.01. – Заголовок з екрану.

26. Владимир Путин считает, что доля государства в экономике должна стать ещё меньше / ИА REX [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iarex.ru/news/23159.html>. – 2012. – 30.01. – Заголовок з екрану.

27. Сергей Ромашенко: Кандидат Путин обещает построить в России новую экономику / Deutsche Welle [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [HTTP://WWW.DW-WORLD.DE/DW/ARTICLE/0,,15701972,00.HTML](http://WWW.DW-WORLD.DE/DW/ARTICLE/0,,15701972,00.HTML). – 2012. – 30.01. – Заголовок з екрану.

28. З. Бжезинский: Путинский выбор [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://strateger.net/Z-Brzezinski_Putinskiy_vibor. – Заголовок з екрану.

29. Russia's presidential election marked by unequal campaign conditions, active citizens' engagement, international observers say [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://assembly.coe.int/ASP/News-Manager/EMB_NewsManagerView.asp?ID=7459&L=2 – Заголовок з екрану.

УДК 32.019.52

Л. М. Балущька

ГРОМАДСЬКА ДУМКА У МАСОВИХ АКЦІЯХ ПРОТЕСТУ ЯК ЧИННИК ПОЛІТИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Розглянуто приклади громадської думки як чинника політичної відповідальності на прикладі організованих масових акцій протесту, що мали місце в Україні у період з 2005–2012 р.р. Уточнено поняття громадської думки та політичної відповідальності. Охарактеризовано можливість громадської думки реалізовувати політичну відповідальність.

Ключові слова: громадська думка, політична відповідальність, масові акції протесту.

Рассмотрены примеры общественного мнения как фактора политической ответственности на примере организованных массовых акций протеста, проводились в Украине в период из 2005 – 2012 р.р. Уточнено понятие общественного мнения и политической ответственности. Охарактеризована возможность общественного мнения реализовывать политическую ответственность.

Ключевые слова: общественное мнение, политическая ответственность, массовые акции протеста.

Examples of public opinion are considered as a factor of political responsibility on the example of the organized mass actions of protest, which took place in Ukraine in years 2005 – 2012. The concept of public opinion and political responsibility are specified. Possibility of public opinion to realizing political responsibility is described.

Keywords: public opinion, political responsibility, mass actions of protest.

© Л. М. Балущька, 2012

В реаліях сьогодення, коли Україна декларує своє перебування на етапі розбудови демократичного суспільства, українська влада дедалі активніше мала би звертатися до громадської думки, зважати на її прояви, використовувати під час прийняття управлінських рішень. Беручи за